

Agamben ve Uluslararası İlişkiler: Çıplak Hayat ve İstisna Hali

İnci Bilgin*
Safiye Merve Ütnü**

ÖZ

Giorgio Agamben, kavram ve düşünceleriyle özellikle siyaset felsefesinde önemli bir yere sahip toplumsal düşünürlerden biridir. Egemen iktidar anlayışı içerisinde yeniden yorumladığı biyo-siyaset, istisna hali ve bunlar üzerine inşa ettiği çıplak hayat kavramı, onun düşüncesinin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Bu makale, Agamben'in siyasi teorisine ve onun düşüncelerinin temelini oluşturan kavramlara değindikten sonra; bu kavramların göç, sınır politikaları ve terörle mücadele gibi Uluslararası İlişkiler disiplinine ilişkin konular çerçevesinde nasıl ele alındığını ve bu alana nasıl bir katkı sağladığını göstermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Agamben'in siyasi teorisinin Uluslararası İlişkiler alanındaki bazı temel uygulamaları sunulup bunların getirdiği yeni perspektiften bahsedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Agamben, İstisna Hali, Biyo-siyaset, Çıplak Hayat, Uluslararası İlişkiler.

Giriş

Giorgio Agamben, günümüz İtalyan felsefesinin ve radikal siyaset felsefesinin önde gelen düşünürlerindendir. Estetik, etik, metafizik ve dil felsefesi ile yakından ilgilenen Agamben, çalışmalarıyla özellikle siyaset felsefesine büyük ölçüde katkı sağlamıştır. *Homo Sacer*¹ dizisinin ilk üç kitabı onun en bilinen çalışmalarıdır. Eserlerinde Carl Schmitt, Walter Benjamin ve Michel Foucault gibi düşünürlerin etkisi görülmektedir. Agamben bu düşünürlerin bazı kavramlarını alarak yeniden yorumlamıştır. Bu kavramlar arasında Foucault'nun biyo-siyaset (*bio-politics*) ve Carl Schmitt'in istisna hali (*state of exception*) kavramları bulunmaktadır. Agamben, modern siyasetin temelinde yer alan egemen iktidar, çıplak hayat ve istisna hali kavramlarının tarihsel kökenlerine ulaşmaya çalışmıştır.

Bu çalışmanın araştırma sorusu şudur: “Agamben'in siyasi teorisi Uluslararası İlişkiler disiplininde nasıl yer bulur? Yorumcular bu teoriyi nasıl işlemişlerdir?” Makale, Agamben'in

* Kadir Has Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Doktora öğrencisi

** Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans öğrencisi

¹ Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat (1995), Kutsal insan: Auschwitz'ten Artakalanlar (1998), Kutsal İnsan: İstisna Hali (2003)

siyaset felsefesini ve özellikle onun Uluslararası İlişkiler disiplini içindeki yerini anlamaya yardım etmeyi amaçlamaktadır. Agamben, göç, sınır politikaları ve terörle mücadele gibi uluslararası ilişkilere ilişkin konularda özellikle çıplak hayat ve istisna hali kavramlarıyla yer bulmuştur. Buradan yola çıkılarak, çalışmanın ilk bölümünde Agamben'in özellikle siyaset felsefesine geniş katkılar sunan kavram ve düşüncelerine yer verilmiştir. Biyo-siyaset anlayışından hareketle formüle ettiği, onu ve diğer kavramlarını anlamamızda oldukça önemli olan çıplak hayat kavramı işlenmiş, bölümün devamında düşünürün seçtiğimiz bazı kavramları bir bütünlük içerisinde ele alınmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise Agamben'in felsefesinin Uluslararası İlişkiler alanındaki göze çarpan uygulamaları sunulmuş ve onun getirdiği yeni perspektiften söz edilerek yazı sonlandırılmıştır.

Egemen İktidar ve Onun Bir Aracı Olarak Çıplak Hayat

Siyasi görüşlerine yer verdiği ve bu anlamda en çok bilinen *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*² isimli eserinde Agamben, kendi 'biyo-siyaset' anlayışını geliştirir. Kitabın giriş bölümünde, Fransız düşünür Michel Foucault'nun ortaya attığı biyo-iktidar kavramını ele alır ve Foucault'nun konuya ilişkin değerlendirmesinin eksik olduğunu ve bu eksikliği kendisinin tamamlayacağını ileri sürer (Agamben 2013, 15). Foucault'ya göre modern çağ ile birlikte egemen iktidarın doğası, temelini hukuk veya toprak egemenliği yerine biyolojik olandan yani yaşayan nüfustan almaya başlamasıyla evrilmiştir (Heron 2011, 36). Zaman içerisinde doğal hayat iktidarın gözünde değerli hale gelmiş ve onun elinde bir araca dönüşmeye başlamış, böylece insan ırkının biyo-siyaseti ortaya çıkmıştır (Foucault 2003).

Foucault'nun söz konusu biyo-iktidar anlayışına göre modern çağdan önce egemen güç kendisini yaşam hakkı tanınması veya tanınmaması olarak göstermekteydi. Yani egemen, yaşam veya ölüm hükmünü veren olarak, bir şeyleri almasıyla gücünü ortaya koymaktaydı. Modern çağdan bu yana ise egemen gücün menfaati, 'almak'ta değil; artık 'yaşam'da ve onu muhafaza etmek, uzatmak ve geliştirmektedir. Tam da yaşamın öncelenmesi ve bir araç haline getirilmesi, insanın siyasi niteliğinden ziyade 'çıplak hayatı' ile ilgilenilmesi nedeniyle Foucault'nun *biyo-iktidar* olarak nitelendirdiği bu yeni güç, iki biçimde ortaya çıkar (Foucault 2010, 102). Bunun birincisi, adeta bir makine gibi görülen ve üretken, ekonomik olarak verimli gibi sıfatlar atfedilen insan bedeninin disipline edilmesidir ki burada maksat sosyal yaşamın her alanında

² Bkz.: Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*, çev. Daniel Heller-Roazen (Kaliforniya: Stanford University Press, 1998).

daha etkili bir nüfus yaratılmasıdır. İkincisi ise, insan bedeninin üretkenlik kapasitesine odaklanarak nüfusun yönetilmesidir. Burada insan bedeni siyasi bir araç olarak demografik düzeyde ele alınmış ve istatistiksel bir unsura indirgenmiştir. Modern çağ ile bu anlayış, biyo-iktidarın temel siyasi etkinliği haline gelmiştir (Foucault 2010).

Egemen iktidarın doğasındaki bu değişime katılmakla birlikte Agamben, Foucault'nun aksine, biyo-siyasetin başlangıcının modern çağa değil Batı siyasal geleneğinin başlangıcına kadar uzandığına dikkat çeker. Modern devletin kuruluşu, zamanın belli bir noktasında gerçekleşmiş ve bitmiş bir olgu değildir, egemenin hükmü şeklinde etkin olarak kendisini yenilemektedir (Agamben 1998). Bu hüküm, bireylerin hür iradesine dayanmaz, direkt olarak yaşamlarına dayanır ki yaşam, Agamben'in ifadesiyle "birincil siyasi unsurdur" ve modern devlet örgütsel gücünü bu unsurdan alır (Agamben 1998, 109). Burada Agamben, vatandaşın bazı doğal haklarını bir sözleşme aracılığıyla teslim ettiği Hobbesçu bir egemen anlayışı yerine, daha karanlık bir egemen iktidar tahayyül etmiştir. Öyle ki Agamben'e göre: "Egemen gücün temeli, tebaasının bazı doğal haklarından feragat ederek bu hakları egemene teslim etmesinde değil; egemenin istediği kişiye istediğini yapma hakkını muhafaza etmesinde aranmalıdır (1998, 106)". Agamben'in benimsediği bu anlayış, biyo-siyasal bir egemen anlayışıdır. İstedikini yapabilen egemen iktidar, istisna halini (*state of exception*) de devreye sokacak olandır. Bu hal devreye girdiğinde insan hayatı, himaye altında bulunması gerektiği alandan egemen eliyle dışlanmış ve 'çıplak hayat'a indirgenmiştir (Murray 2011, 181). Agamben bu olguyu "çıplak hayatın siyasallaştırılması" şeklinde ifade eder (Agamben 2013, 12). Bu ifade bizi, Agamben'in 'çıplak hayat' kavramına götürür.

Walter Benjamin'den alarak uyarladığı çıplak hayat (*bare life*) kavramını formüle etmesinde Agamben için *zoe* ve *bios* sözcükleri merkezi öneme sahiptir. Nitekim *Kutsal İnsan* adlı eserinin ilk paragrafına, Yunancada aynı kökten gelen bu iki sözcüğün semantik ve morfoloji açısından farklı oluşlarına dikkat çekerek başlar (Agamben 2013, 9). *Zoe* sözcüğü 'yalın doğal hayatı' temsil ederken, *bios* sözcüğü 'siyasal nitelikli hayat' anlamına gelir (Heron 2011, 37). Hayat kelimesini karşılayan bu iki sözcüğe Agamben bir üçüncüsünü ekler ve buna 'çıplak hayat' adını verir. Egemen hükmün dayandığı hayat, *zoe* veya *bios* değil, tam da bu çıplak hayattır. Çıplak hayat, *zoe* ve *bios* arasındaki ilişkiden doğar. Bu ilişkide sorun, doğal hayatın egemen iktidar tarafından giderek siyasi faaliyet alanının merkezine doğru çekilmesi,

diğer bir deyişle *bios*'un *zoe*'yi aşamalı olarak 'içermesi'dir.³ Fakat Agamben'e göre daha büyük sorun, egemen eliyle hayatın (*zoe*) formundan (*bios*) ayrılması ve 'dışlanması'dır ki bu eylem çıplak hayatı üretir (Agamben 2000, 3). Sonuçta çıplak hayat, siyasi alandan dışlanmış bir konumda yer alır ve artık ne insan ne de hayvandır, ne *zoe* ne de *bios*'tur; daha ziyade insandıışı bir hayat formudur. Aslında tam da egemen iktidarın kendisini sürdürebilmesi için ihtiyacı olan şeydir ve bu işleyiş klasik siyasetin kökenine dayanır. Nitekim Agamben (1998), "çıplak hayat üretiminin" egemen iktidarın "temel etkinliği" olduğunu söyler (181). Fakat bu, olumsuz bir temeldir:

Araştırmamın bana gösterdiği şey, egemen iktidarın, kökenlerinden beri çıplak hayat (Antik Yunan'da yeri ev olan biyolojik yaşam) ile siyasal olarak tanımlanmış hayat (yeri sitedir) arasındaki ayrıma dayandığı oldu. Çıplak hayat siyasaldan dışlanıyor ve bizzat dışlanması yoluyla içleniyor ve ele geçiriliyordu: Bu anlamda çıplak hayat iktidarın olumsuz temelidir. Bu ayrım en aşırı biçimine modern biyo-siyasette kavuşmaktadır (Agamben 2016).

Homo Sacer ve Kalıcı Bir Hal: İstisna Hali

Kitaba adını veren 'kutsal insan' (*homo sacer*), Agamben'in çıplak hayata verdiği en önemli örnektir. Antik Roma hukukundan aldığı kutsal insan figürünü Agamben modern siyasete uyarlayarak günümüzdeki istisna halini ele alır. Peki, Antik Roma'daki bu kutsal insan kimdir? Kutsal insan, bir suç nedeniyle yargılanmış kişidir: kurban edilmesi yasaktır; fakat bu kişiyi öldüren herhangi birisi cinayetten hüküm giymez (Agamben 1998, 71). Agamben bu kişiyi şöyle anlatır:

...dini toplumdaki ve siyasi hayatın her alanından dışlanmıştı: dini ritüellere katılamaz ... ve hiçbir hukuki eylemde bulunamazdı. Üstelik tüm varlığı, haklarından tamamıyla yoksun kalmış bir çıplak hayata indirgenmişti ki onu öldüren kimse cinayet işlemiş sayılmıyordu. Kendisini kurtarabilmesinin tek yolu ebedi yolculuk veya başka bir diyara göçmektir (Agamben 1998, 183).

Kutsal insan, tüm sivil haklarından mahrum bırakılmış biri olarak ne tam anlamıyla insandır ne de hayvandır. Bu noktada Agamben'in kutsal insan figürünü modern siyasete nasıl uyarladığı sorusu akıllara gelir. Daha önce de değindiğimiz gibi, Agamben'e göre "Egemen

³ Somut örnekler verilecek olursa bunlar arasında nükleer silahlanma ve kitle imha silahlarının yaygınlaşması, çevresel bozulma ve bunun sonucunda meydana gelen afetler, demografik ve göçe ait dönüşümler, epidemolojik tehditler ve biyolojik bilimlerin bulunmasıdır.

iktidarın ortaya koyduğu ilk etkinlik, biyo-siyasal bir beden yaratmaktır” (Agamben 2013, 15). Kimin siyasi öznel alanında yer alıp kimin yalnızca biyolojik unsur olarak sınıflandırılabilmesine, yani kimin *zoe* kimin *bios* olarak kalacağına karar verecek olan da yine egemen iktidardır. Siyasi alandan dışlanmış olan birey – yani kutsal insan – egemen tarafından yalnızca *zoe* cinsinden tanımlanmış bir hayata indirgenir ve egemen artık onu salt biyolojik varlık olarak tanır.

Carl Schmitt, egemenliğin esasını ‘istisna’ olana karar verebilmesinde ve bu türden bir istisnanın giderilmesi için gerekli tedbirleri alabilmesinde; aynı zamanda bunlara muktedir olan biricik merci olmasında arar. Aynı şekilde neyin ‘normal’ olduğuna karar verecek olan da yine ve yalnızca egemenin kendisidir (Schmitt 2005, 13). Schmitt’e göre, yasal sistemin anlamlı olabilmesi için, ‘normal’ halin var olması gerekir ve bunun olup olmadığına ve hangi şartlarda bulunduğu karar veren egemendir. İstisnanın kurulma gerekçesi tam da bu ‘normal’ halin korunmasıdır. Schmitt’in deyişiyle “Devlet kendisini muhafaza etme hakkına dayanarak, istisna durumunda hukuku askıya alır” (2005, 13). Belirtmekte fayda var ki Schmitt’e göre istisna, diktatoryal değildir; çünkü meşru bir temeli vardır. Ona göre egemenin istisna olana karar vermesi normatif çerçevenin üzerinde bir durumdur. Nitekim istisna, egemenlik üzerindeki yasal sınırlamaların geçici olarak askıya alınması durumunda ortaya çıkar; fakat aynı zamanda hukukun var olabilmesi şartını belirleyen durumun ta kendisidir (Schmitt 2005). Yani hukuk istisnayı belirlemez, aksine istisna hukuku belirler.

Agamben, ‘istisna hali’ anlayışını Schmitt’in bu düşüncelerinden temel alarak inşa etmiştir. İstisna halinin, ‘normal’ ve ‘istisna’ olarak sözde ikiye ayrılan ve birbirleriyle çelişir gibi görünen olgular arasındaki ayrımı nasıl bulanıklaştırdığını keşfetmiştir. Bu durumu Agamben şu şekilde ifade etmiştir: “Aslında istisna hali yasal düzene dahil veya onun haricinde değildir ve onu tanımlamak bir farksızlık zeminiyle, bir eşikle alakalıdır ki orada (yasal sistemin) içi ve dışı birbirini dışlamaz, daha çok birbirini bulandırır” (Agamben 2005, 23). Bu düşüncüyü esasında Schmitt kendisi de ortaya atmış, fakat Agamben kadar detaylı bir şekilde üzerinde durmamıştır. Schmitt’in düşüncesine ek olarak Agamben, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra istisna halinin devletlerin başlıca yaklaşımı haline geldiğini iddia eder (Agamben 2005). Ona göre, geçmişte mevcut bir durum istisna halini zaruri kılarken; modern istisna hali, istisnanın kendisini yasal düzenin içerisine dahil etme çabasıdır (Agamben 2005, 26). Agamben’e göre istisna hali, hukuk temelli gücün hukuk çerçevesi dışında kullanılmasıdır (Agamben 2005, 50-51). Agamben’in Schmitt’ten ayrıldığı nokta burasıdır. Çünkü Schmitt’in istisna hali anlayışı

yasal çerçevenin içerisinde ve hatta meşru bir temeli varken, Agamben aynı noktada “hukuksuz alan” görmektedir (Agamben 2005).

Anayasal hakların daraldığı, geçersiz kılındığı veya yerini başka şeylere bıraktığı durumu Agamben istisna hali (*justitium*) olarak nitelendirir (Agamben 2005, 8). İstisna halinin hüküm sürmeye başlamasıyla birlikte, suç işleyen – veya egemen iktidar gözünde herhangi bir suç işlemekle itham edilen kişi – yasal sistem içerisinde söz söyleme ve kendisini temsil etme haklarını kaybeder (Agamben 2005, 80). Bu şahıs, yani kutsal insan, hem vatandaşlığından yoksun kalmıştır, hem de kendi hayatı üzerinde herhangi türden bir temsilciliği kalmamıştır. Artık onun hayatı üzerindeki karar hakkı, istisna halini devreye sokan iktidara aittir. Hayatta kalmasına veya ölmesine karar verecek olan dahi kendisi değil, iktidardır.

İstisna hali, egemen iktidarın krizi bahane ederek gücünü artırdığı ve hukuku süresiz olarak askıya aldığı süreçtir. Bu süreçte, gücü elinde bulunduran iktidar, güç ve otoritesini hukukun yerini alacak ve hatta onun sınırlarını aşacak şekilde kullanmaya başlar (Elliott 2009, 346). Agamben bu olguyu gücün genişlemesi (*extension of power*) olarak tanımlar (Agamben 2005, 7). İstisna halinde mantık ve pratik birbiri içinde bulanıklaşır ve şiddet hakiki bir dayanağı olmaksızın hüküm sürmeye başlar (Elliott 2009, 346). Gücün sınırları öyle genişlemiştir ki, hukuku istikrarsızlaştırmaya, hatta bireyin insanlığına yönelik tehdit oluşturmaya başlar. Bu noktada Agamben, Bush yönetimindeki ABD’nin 11 Eylül saldırılarından sonraki müdahalelerini örnek olarak gösterir. Normal şartlarda terörle mücadele adı altında devlet kendi vatandaşını terörizm tehdidinden korumakla yükümlüyken, 11 Eylül örneğinde bu durum demokratik toplumun özgürlüklerinin kısıtlanmasıyla sonuçlanmıştır (Elliott 2009).

Agamben’in eleştirdiği nokta istisna halinin, istisna olmaktan çıkarak kalıcı bir hal almaya başlamış olmasıdır. Ona göre siyaset fikrinin kendisi, hukukun askıya alınma ihtimalinde gizlidir (Murray 2011, 185). Devlet hukuku korumak adına kendi yasal hükümlerini askıya almayı alışkanlık haline getirmiştir ve Benjamin’in deyişiyle istisna kaide olmuştur (Murray 2011). Murray (2011), hukukun kendisinden dışlanması şöyle ifade eder: “... hukukun askıya alınması veya değiştirilmesinin dışlayıcı doğası hukukun kendi üretimiyle bağını kesmiş, fakat paradoksal olarak da onun merkezi haline gelmiştir” (186). Yani istisna hali hukukun hem içerisinde hem de dışarıdadır, Agamben’in deyişiyle “kendi dışlanmasıyla hukukun kapsamındadır” (Murray 2011, 186).

Agamben, sürekli olan istisna haline örnek olarak Hitler yönetimi altındaki Nazi Devleti'ni gösterir (bkz: Kutu 1). Bu dönem on iki yıl sürmüş bir istisna halini sembolize eder. Kaide halini almış olan istisna halinin en çarpıcı örneklerinden bir diğeri de *Kutsal İnsan* kitabında yer verdiği 'kamp'lardır. Kitapta İkinci Dünya Savaşı'nın toplama kamplarını ele aldığı bölümün başlığı "Modern Usül Olarak Kamp"tır.⁴ Yani kamplar, modern devletlerin istisna halini devreye sokarak çıplak hayat üretimini başlattığı alanların en önemlileri arasında yer alır. Bu kamp gerek gerçek anlamıyla toplama kampları, günümüzün mülteci kampları ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin askeri hapishane olarak kullandığı Guantanamo Kampı'dır; gerekse istisna halinin açığa çıktığı teorik bir anlayıştır (Murray 2011, 42). Diğer bir deyişle, hukukun göz ardı ettiği her bir çıplak hayat üretiminde 'kamp'ın varlığından söz edilebilir.

Kutu 1: On İki Yıllık İstisna Hali

"20. yüzyıl boyunca 'hukuki iç savaş' (Schnur1983) olarak tanımlanan paradoksal bir fenomenin somut uygulamalarına tanıklık ettik Nazi Devleti örneğini ele alalım. Hitler, iktidara geldikten biraz sonra (ya da ona güç verildikten biraz sonra desek daha doğru olur), 28 Şubat'ta, 'Halkın ve Devletin Korunması' başlıklı kararnameyi yayınladı ki bu kararname Weimar Anayasası'nın kişisel özgürlüklerle ilgili maddelerini fiili olarak askıya alıyordu. Söz konusu kararname yürürlükten hiçbir zaman kaldırılmadı. Hukuki çerçeveden bakıldığında Üçüncü Reich döneminin tamamı on iki yıl sürmüş bir istisna hali olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda modern totaliterlik, yalnızca siyasi rakiplerin değil aynı zamanda toplumun bir şekilde siyasal sisteme entegre olamamış tüm kategorilerinin fiziksel olarak ayıklanmasına önayak olan yasal bir iç savaşın, istisna hali aracılığıyla kurulması olarak tanımlanabilir. O zamandan beri, sürekli bir olağanüstü halinin gönüllü olarak üretilmesi (ancak teknik olarak ilan edilmemiş de olabilir), sözde demokratik devletler dahil olmak üzere tüm modern devletlerin temel pratiklerinden biri haline gelmiştir. 'Küresel iç savaş' olarak ifade edilen olgunun durdurulamaz ilerleyişiyle birlikte istisna hali, modern siyasette giderek hakim paradigma şeklinde kendini göstermek eğilimindedir. Geçici ve istisnai önlemlerin bu şekilde yönetim tekniğine dönüşmesi, anayasal kalıplar arasındaki geleneksel ayrımların anlam ve yapılarını radikal olarak değiştirmekle – doğrusu çoktan açıkça değiştirmiştir – tehdit etmektedir. Gerçekten de bu perspektiften bakılacak olursa istisna hali, demokrasi ve mutlakiyetçilik arasındaki belirsizlik eşiğini temsil etmektedir." (Agamben 2005, 2-3)

⁴ "The Camp as the 'Nomos' of the Modern".

Batı'nın siyasi modeli bundan böyle site devletlerini değil, toplama kamplarını andırmaktadır. Bu devletlere tâbi olan insanlar ise, Malcolm Bull'un deyimiyle vatandaş değil, Guantanamo'dakileri andıran tutsaklardır: "Guantanamo'daki tutsaklardan ayrıldığımız nokta yasal statümüz değil, henüz hapsedilme veya insansız bir hava aracı tarafından beklenmedik bir şekilde infaz edilme talihsizliğine yakalanmamış olmamızdır (Bull 2016). Biyo-iktidar uygulamalarının yasadışı şiddet haline dönüştüğünü ve buna engel olunması gerektiğini fırsat buldukça ifade eden Agamben, akademik bir ziyaret için Amerika Birleşik Devletleri'ne gireceği sırada parmak izinin alınmak istenmesi üzerine bunu reddetmiş ve ziyaretini gerçekleştirmeden geri dönmüştür. Bu hadise aslında onun meseleye karşı bakış açısını ve duruşunu ortaya koymaktadır. Egemen iktidarın şiddetine ve çıplak hayatın siyasallaştırılmasına yönelik olarak Agamben, kendi çözüm yolunu en yalın haliyle şöyle özetlemiştir:

20. yüzyılın totaliter devletlerinde vuku bulan şey, iktidarın (belki de bilim yoluyla) son tahlilde neyin insan hayatı ve neyin insan hayatı olmayan olduğuna karar vermesi olmuştur. Bu bakışa karşıt olarak, yapmak zorunda olduğumuz şey, dirimsel biçimlerin bir siyasetini, yani kendi biçiminden ayrıştırılması mümkün olmayan ve bir daha asla çıplaklaştırılmayacak bir hayatı tasavvur etmektir (Agamben, 2016).

Agamben ve Uluslararası İlişkiler

Uluslararası İlişkiler disiplininin pek çok araştırmacı, Agamben'in siyasi teorisinden yararlanmıştır. Bu bölümde, araştırmacıların Agamben'in görüş ve kavramlarını Uluslararası İlişkiler alanında hangi çerçevede ele aldığını ve literatüre nasıl katkı sağladığını göreceğiz. Söz konusu kavramlar arasında özellikle 'çıplak hayat' kavramı Agamben'in siyasi kuramından yararlanan hemen her çalışmada karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Rajaram ve Grundy-Warr, Avustralya ve Malezya'daki mülteciler için; Neocleous, Neal ve Humphreys, Guantanamo Körfezi'ndeki tutuklular için; Vaughan-Williams, devletlerin terör şüphesiyle öldürdüğü masum insanlar için; Humphreys, tutuklanan yurttaş-olmayan kişiler için; Edkins ve Pin-Fat, egemen iktidara karşı çıkan sığınmacılar ve mülteciler için Agamben'in 'çıplak hayat' kavramını kullanmıştır. Genel olarak göç, sınır politikaları ve terörle mücadele konuları çerçevesinde tartışılan Agamben'in görüşlerinin temel hak ihlallerine açıklama getirmek konusunda oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Göç, sınır politikaları ve terörle mücadele

konularında Agamben'in öne çıkan özelliği, onun Batı'ya ve Batı'nın 'medeniyet' adı altında sunmuş olduğu ulus-devlet sistemine karşı takındığı sert eleştirel tavrı ve siyasi teorisinin eleştirel gücüdür. Uluslararası İlişkiler yorumcularının Agamben'in kuramının eleştirel gücünden yararlandıkları oldukça açık olmasına karşın, Batı siyasetini ve ulus-devlet sistemini açık bir biçimde eleştirdiklerini söylemekte zorlanıyoruz. Buna rağmen, Agamben'in yaklaşımının disipline sağlayabileceği en önemli katkı, vatandaşlık-devlet temelinde şekillenen bir uluslararası yapının ötesinde, her insanın bir değer olarak var olabileceği yeni bir yapının tartışılmasını sağlamak olacaktır. Bu sebeple, Agamben Uluslararası İlişkiler disiplini için oldukça önemli bir kuramcıdır.

Göçmenler ve Çıplak Hayat

Edkins ve Pin-Fat (2005), "Egemen iktidara nasıl karşı çıkılabilir?", başka bir deyişle "Bir şiddet ilişkisinden düzgün bir siyasi iktidar ilişkisine nasıl dönüş yapılabilir?" sorusuna Foucault ve Agamben'in görüşlerine yer vererek bir cevap aramaya çalışmışlardır (16). Burada "egemen iktidara karşı çıkmak" sözüyle anlatılmaya çalışılan "egemen iktidarın yerinden edilmesi ve düzgün siyasi iktidar ilişkilerine geri dönülmesi"; Agamben'in deyişiyle siyasi hayatın yeniden oluşturulmasıdır (Edkins ve Pin-Fat 2005, 12). Agamben ve Foucault'nun görüşlerini tek çatı altında buluşturarak şu sonuca varırlar: çıplak hayat iktidar ilişkilerinin var olmadığı bir hayattır; biyo-siyaset içinde şekillenen böyle bir hayatın siyasi olma ihtimali yoktur (Edkins ve Pin-Fat 2005, 9). "Egemen iktidar, ismine rağmen, düzgün bir siyasi iktidar ilişkisi değildir, ancak bir şiddet ilişkisidir" (Edkins ve Pin-Fat 2005, 9). Egemen iktidarın iki temel dayanağı vardır: ilki yaşam formları arasında ayırım, ikincisi ise bu ayırım sayesinde bir "genelleşmiş çıplak hayat" üretimidir (Edkins ve Pin-Fat 2005, 14). Egemen iktidar, yaşam formları ayırımını yaparak çıplak hayatı meydana getirir ve çıplak hayatın üretimiyle olası direniş imkansızlaşır (Edkins ve Pin-Fat 2005, 23). Bu nedenle egemen iktidara karşı çıkış bu iki temel dayanağı hedef almalıdır. Bu doğrultuda yapılması gereken "egemen ayırımlarının reddi ve çıplak hayat varsayımı"dır (Edkins ve Pin-Fat 2005, 14).

Edkins ve Pin-Fat (2005), egemen iktidara karşı çıkışı temsil eden birçok örneğin mevcut olduğunu söylerler (16). Üzerinde durdukları örnek ise Birleşik Krallık'a sığınmak isteyen İranlı Abbas Amini'nin, Birleşik Krallık yönetimine karşı yaptığı açlık grevi, kulaklarını, ağzını ve gözlerini dikmesi ve bu eylemleri görülmeyen, duyulmayan ve konuşulmayan yaşamlarının diğerleri tarafından görülmesi, duyulması ve konuşulması için

yaptığını söylemesidir (Edkins ve Pin-Fat 2005, 1-2). Özellikle, açlık grevi yapan veya dudaklarını, kimi durumlarda gözlerini ve kulaklarını diken sığınma talep eden kişiler veya mültecilerin bu tür eylemlerinin “egemen iktidarın ağır şiddetini gösterdiğini” ve “toprakların sınırlılığına bir karşı çıkış” olduğunu ileri sürmektedirler (Edkins ve Pin-Fat 2005, 19).

Kutu 2: Abbas Amini ve Egemen İktidara Karşı Çıkış

“Özetlediğimiz protestolar çıplak hayat varsayımına ve dolayısıyla çıplak hayatın bir yaşam formuna dönüşmesine karşı çıkışın örnekleridir. Açlık grevine gitme eylemi, birinin dudaklarını bazı durumlarda gözlerini ve kulaklarını dikmesi, çıplak hayat olarak egemen iktidar tarafından üretilen mültecinin başına buyrukluğunu duygusal olarak açığa çıkarır ve buna dikkat çeker: bu, mültecinin bedeni üzerinden egemen iktidarın çıplak hayat üretimini yeniden düzenlemesidir. Bu, adil işlem ve insan hakları gibi liberal değerlere sahip çıkarken egemen iktidarın şiddet ve dışlamaya dayanan yöntemini aydınlatır. Amini ağzını diğerlerine bir ses vermek için – bu kendi adına konuşamayan birisinin diğerlerinden onun adına konuşmasını talep etmesidir - diktiğini söylediğinde egemen iktidarın ona dayattığı salt çıplak hayatı, o ve diğerlerinin içinde bulunduğu şiddet ilişkilerinin maskesini düşürmek için üstlenmektedir. Bu şiddet ilişkilerine tek etkili karşı çıkış, çıplak hayatın bir yaşam formu ya da Agamben’in sözleriyle: “çıplak hayat ve yalnızca kendi zoe’si olan bir bios içinde tamamen tükenmiş bir yaşam formu” olarak tamamen sahiplenilmesidir. Aslında, mültecinin dikilmiş dilsizliği, sağırlığı ve körlüğü, çıplak hayatımızın aslında egemen iktidarın kontrolüne bıraktığımız her şey olduğunu göstermekte ve ‘biyolojik bedenimiz ile siyasi bedenimiz arasındaki - neyin söylenilemez ve neyin söylenebilir olduğu arasında - bizden sonsuza dek alınan ayırım olanağını’ sergilemektedir. Çıplak hayatın kendi içinde bir yaşam formu olarak bu varsayımı geçerli olmakla birlikte bir reddediştir. Olan şey şudur, egemen iktidarın çıplak hayat ile siyasi nitelikli hayat arasında ayırım çizmesi reddedilmiştir ve bir kökten ilişkisellik siyaseti – iktidar ilişkileri-

Agamben’in Uluslararası İlişkiler disiplini çerçevesinde ele alındığı çalışmalardan bir tanesi de göçmenlerin alıkonulmasını siyasallaşmış ve çıplak hayat arasındaki ayırımın birer göstergesi olarak Avustralya, Malezya ve Tayland’daki siyasi bağlamı konu alır (Rajaram ve Grundy-Warr 2004, 34). Avustralya’da yönetimin egemenliğin tehdit altında olduğunu düşünerek egemenliği korumak için aldığı yasal önlemler Agamben’in sağladığı perspektiften bakıldığında oldukça düşündürücüdür (Rajaram ve Grundy-Warr 2004, 42). Bu yasal önlemler arasında muafiyet bölgelerinin genişletilmesi ve göçmenlerin pek çoğunun normal göç hukukunun dışında bırakılması gibi bir nevi genel bir istisna hali yaratılması söz konusudur

(Rajaram ve Grundy-Warr 2004, 42-43). Avustralya hükümeti, güvenli bir ülkede yedi günden fazla kalmamış olmak gibi bazı şartlar öne sürerek gelen insanların “gerçek” mülteci sıfatını kazanmasını zorlaştırmıştır (Rajaram ve Grundy-Warr 2004, 45). Uygulanan ‘ön-alıcı’ önlemler arasında göze çarpanı, düzensiz göç mağdurlarının en yaygın olarak ulaştığı denizaşırı adalar ve kayalıkların normal göç bölgesinin dışına çıkarılmasıdır (Rajaram ve Grundy-Warr 2004, 47). Söz konusu istisna halinin yaratılması sonucunda hukukun dışında bırakılan bu göçmenler birer homo sacer’a dönüşmektedir. Bu göçmenler ‘mülteci’ (*refugee*) statüsü kazanmak bir yana, ‘müreddi’⁵ (*rejectee*) haline gelmişlerdir (Rajaram ve Grundy-Warr 2004, 46). Sonuç olarak, Rajaram ve Grundy-Warr (2004) şunu ifade eder: Avustralya yönetimi, resmi olmayan göçlere yönelik “ayrılıkçı tutumu kurumsallaştırarak, belirli öznelliklere ilişkin bir istisna hali olarak Avustralya ulus-devletini yaratır onu idame ettirir” (48).

Malezya’da ise durum Avustralya’dakinden daha farklıdır; ekonomik büyümenin sebep olduğu ucuz işgücü ihtiyacının karşılanması için ülkenin göçmenlere ihtiyacı vardır (Rajaram ve Grundy-Warr 2004, 48). Ancak Malezya’daki göçmen işçiler ile vatandaşlara uygulanan disiplin teknikleri arasında asimetrik bir durum söz konusudur. Göçmen işçilere uygulanan yöntemler vatandaşlara uygulandığı takdirde yasadışı kabul edilen yöntemlerdir; göçmenler kampların içinde ve dışında fiziksel şiddet ve cinsel istismara maruz kalmaktadırlar (Rajaram ve Grundy-Warr 2004, 49-50).

Rajaram ve Grundy-Warr düzensiz göç ve çıplak hayat ile ilgili çalışmalarının görmezden gelinen bu temel sorunlara devletlerin dikkatini çekmek ve “kozmopolit bir topluluk ve sorumluluk anlayışının gelmesi gerektiğine dair bir teşvik” olması amacıyla yazıldığını ifade etmektedirler (Rajaram ve Grundy-Warr 2004, 59). Bu yaklaşımları, onların Agamben’in daha kapsamlı olan eleştirel yaklaşımını yanlış anladıklarına işaret etmektedir (Murray 2011, 114). Çünkü Agamben’e göre temel siyasi görev, siyasetçilerin dikkatini bu kasten görmezden gelinen konulara çekmek değil, “iktidarı işlemez kılmak” idir (Murray 2011, 114). Agamben, Batı siyasal sistemiyle özdeşleşmiş temel kavramlardan ve öznelerden kurtulup, mülteci figüründen yola çıkarak onun merkezde olduğu yeni bir siyaset felsefesi inşa edilmesi gerektiğini söyler (Agamben 2000, 16). Bu bağlamda, mevcut siyasal sistemin devamına katkı sağlamak ve onu iyileştirmeye çalışmak Agamben’in radikal projesine tamamen aykırıdır (Murray 2011, 114).

⁵ Rejectee kelimesinin dilimizde bir karşılığı olmadığından, refugee ile rejectee kelimeleri arasındaki benzerlik baz alınarak mülteci kelimesiyle benzer uyumu sağlayabilecek ‘müreddi’ kelimesi tercih edilmiştir.

11 Eylül'ün Etkisi: Kalıcılaşan İstisna Uygulamaları

Uluslararası İlişkiler disiplinindeki Agamben yorumları incelendiğinde dikkat çeken bir diğer konu 11 Eylül sonrasında Batı demokrasilerinde yaşanan değişimlerdir. Bu bağlamda, Neocleous'un 'kalıcı olağanüstü hal' (*permanent emergency*) üzerine yaptığı çalışmadan bahsetmek yerinde olacaktır (2006, 191). 11 Eylül sonrasında Irak ve Afganistan'da gözaltına alınan çok sayıda insan yargısız infaz sonucunda Guantanamo'da hapsedilmiş ve işkence gibi insan hakları ihlallerine maruz kalmıştır (Neocleous 2006, 191). Böylece Batılı ülkelerin liberal demokrasinin temel gereklerini hiçe saydığı ve 'devletin varlık nedeni' (*reason of state*) ve 'ulusal güvenlik' (*national security*) konularını öne sürerek uluslararası hukuku terk ettiği söylenmektedir (Neocleous 2006, 192). Bu noktada Neocleous (2006), 11 Eylül yerine 14 Eylül'ün; yani ABD başkanı George W. Bush'un "olağanüstü hal" ilan ettiği tarihin günümüz için anahtar teşkil ettiğini söylemektedir (192).

Neocleous'un özellikle dikkat çektiği nokta, ilk ortaya çıktığında istisnai bir uygulama olmasına rağmen 'olağanüstü hal'in kısa zamanda kalıcı bir nitelik kazanmış olması; böylece istisnanın, kural haline gelmesidir (Neocleous 2006, 192). Nitekim "olağanüstü hal hukukun askıya alınmasını kapsamaktadır" (Neocleous 2006, 193). Agamben'e göre istisna hali hukuksuz bir alan meydana getirdiğinden, bahsi geçen mahkumlar "yasal bir karadelik" içinde yaşamaktadır (Neocleous 2006, 194). Mahkumlara belirsiz birtakım hukuki statüler verilerek amaçlanan, aslında onları normal/sıradan hukukun dışına almaktır (Neocleous 2006, 194). Neocleous (2006), siyasi kavram hatalarına vurgu yaparak, alternatif yöntemler için "normal ve olağanüstü hal paradigması"nın ötesine bakmak gerektiğini söyler (194).

Sergei Prozorov, Agamben'in istisna kavramına dikkat çekerek, istisnacılığın dünya siyaseti ve devlet meseleleri ile ilgili pek çok alanda, özellikle bir takım meydan okumalara karşı tek taraflı politikalarla karşılık vermek konusunda önemli bir yere sahip olduğunu savunur (Prozorov 2005, 81). Prozorov, Agamben'in tam da bu konuyla ilgili aşağıdaki açıklamasını çok yerinde bulmaktadır: istisna yani 'egemen yasak' (*sovereign ban*) modern siyasetin doğasında bulunmakla birlikte son zamanlarda istisna halinin genişleyerek küresel kural haline geldiği görülmektedir (Prozorov 2005, 81-82).

11 Eylül sonrasındaki gelişmeleri konu alan bir başka yazar, Amooore, görece daha farklı bir konu üzerine çalışmaktadır. Terör saldırısı sonrasında, her gün maruz kaldığımız görsel araçlar üzerinden biz ve öteki ayırımının egemen tarafından nasıl sürekli hatırlatıldığına dikkat çeker (Amooore 2007). Pek çok yaygın imge ve medya öğelerine yer verirken,

temellendirmelerinde Agamben'in bahsettiği egemen istisna pratiklerinden biri olan bizden olmayan 'öteki'ni dışlayarak kapsamak argümanına da değinerek egemenin nasıl bir görsel ayırıştırma politikası izlediğini açıklar (Amoore 2007, 219).

Agamben'den yararlanarak Guantanamo Körfezi'ndeki mahkumları konu alan bir başka çalışma ise Andrew W. Neal'a aittir. O da diğerleri gibi 11 Eylül'ü takip eden dönemde ortaya çıkan uygulamalara dikkat çeker ve 11 Eylül gibi olayların bu tip uygulamaları meşru kılmak için istisna olarak gösterildiğini öne sürer (Neal 2006) Neal, Agamben'in yaklaşımının yanı sıra Schmitt ve güvenlikleştirme teorisinin yaklaşımlarından da yararlanır ve istisna problemini incelerken Foucault'nun arkeoloji metodunun kullanılmasının daha uygun olacağını ve daha az problem yaratacağını öne sürer (Neal 2006, 31).

Humphreys'in Uluslararası İlişkiler disiplini ile sınırlı kalmayıp disiplinlerarası bir nitelik taşıyan, Agamben'in görüşlerine önemli ölçüde yer veren çalışması ise Birleşik Krallık ve ABD'deki istisnai önlemleri konu alan davalardan söz etmektedir (Humphreys 2006). Çalışmanın Uluslararası İlişkiler ile bağlantılı olan kısmına bakılırsa, Birleşik Krallık'ta hükümetin insan hakları yükümlülüklerinden derogasyonu ve hemen akabinde sekiz yurttaş-olmayan kişinin süresiz gözaltına alınması olayı konu alınırken; ABD'de ise yine yurttaş-olmayan kişilerin terör olaylarına karıştıkları şüphesiyle ülke toprakları dışında Guantanamo Körfezi'nde tutuklu bulunmalarını inceleniği görülmektedir (Humphreys 2006, 683-687). Her iki uygulama da egemen iktidarın egemenlik alanını genişletmesi anlamına gelmekte ve böylece yurttaş-olmayanların en temel hakları dahi reddedilerek çıplak hayat üretilmektedir (Humphreys 2006, 678).

Uluslararası ilişkiler alanında Agamben'den etkilenen çalışmalardan bir tanesi de Londra'da yabancı bir sivilin terör eylemi gerçekleştireceği şüphesi üzerine güvenlik güçlerince trajik bir şekilde öldürülmesini inceler (Vaughan-Williams 2007). Yazar, Jean Charles de Menezes'in ölümünü "teröre karşı küresel savaş" ile ilişkilendirmektedir (Vaughan-Williams 2007, 177). Brezilya vatandaşı Jean Charles de Menezes, 22 Temmuz 2005 tarihinde Londra'nın Stockwell yeraltı tren istasyonunda Birleşik Krallık'ın terörle mücadele ekiplerince ateş açılması ve kafasına yedi, vücudunun geri kalanına dört kurşun isabet etmesi sonucu ölmüştür; hemen ardından devlet yetkililerince yapılan açıklamada bu olayın bir hata olduğu belirtilmiştir (Vaughan-Williams 2007, 177-178). Vaughan-Williams (2007) der ki: Menezes 'çıplak hayat' olarak üretildi (187). Geçici olan egemenler "Menezes'in hayatının yaşamaya değer bir hayat olmadığına; ancak vazgeçilebilir bir hayat olduğuna" hükmettiler (Vaughan-

Williams 2007, 187). Ortaya şu argüman çıkar: Batı dünyasında egemen iktidarın siyasi toplumun sınırlarını güvende tutmak için kullandığı en önemli yenilikçi yöntemlerden bir tanesi ateş etmektir (Vaughan-Williams 2007, 179). 11 Eylül saldırıları sonrasında, devletlerin terör saldırılarına verdikleri karşılıklar değişti, artık yaklaşan bir tehlikenin varlığı söz konusu olduğunda kafaya nişan alarak ateş etmek yani ‘öldürmek için ateş etmek’ (*shoot to kill*) yeni bir stratejiye dönmüş oldu: ‘koruma amacıyla öldürmek için ateş etmek’ (*Shoot to kill to protect*) (Vaughan-Williams 2007, 183-184). Böylece, Kratos politikası olarak bilinen ‘öldürmek için ateş etmek’ stratejisi devletlerin vatandaşlarının güvenliğine yönelik tehditleri

Kutu 3: Menezes’in Vurulması

“Agamben’in argümanını uygulayarak, Menezes’in öldürülmesi kamusal ve özel alanların pürüzlerinin giderilmesine dayanan sınırlama biçimlerindeki yeniliklerin belirtisi olarak okunabilir. Bir yandan, Agamben’in Roma hukukundaki homo sacer figürü ile ilişkisini ortaya koyarak gösterdiği üzere çıplak hayatın üretimi egemen siyasi toplumu güvence altına alma şekillerinin yeni bir yolu değildir. Diğer yandan, Menezes’in vurulması bir belirtisi olan güncel sınır pratikleri hakkında tartışmaya açık bir şekilde yeni olan şey çıplak hayat üretiminin konumu ve yöntemidir. Menezes’in ölümü ve akabinde yetkililer tarafından yapılan soruşturmada değer biçilmesi, her yerde olması mümkün olan yaşamaya değer hayat (siyaseten nitelikli polis hayatı) ve yaşamaya değer olmayan hayat (çıplak hayat) hakkında yıldırım kararlar alabilmek için yeni bir hazırbulunuşluğa işaret ediyor. Kratos’un gelişyle bu tür kararlar artık egemen toprakların kenarlarındaki belirli sınır mevzilerinde bölgeselleşmiş ya da sabitlenmiş değil, aksine giderek daha geniş alanlara yayılmış veya topluma boylu boyunca nüfuz etmiş durumdadır: genelleşmiş biyosiyasal bir sınır kavramı ile kavranabilen bir fenomendir. Her şeye rağmen, Menezes bu tür istisnai uygulamalar için hususi tasarlanmış bir kampta veya alanda değil Londra’nın merkezindeki bir yer altı treninde öldürüldü. Bu durumda, Agamben’in “hepimiz (esas itibarıyla) çıplak hayatız” diyerek vardığı tüyler ürpertici sonuç belki de üzücü bir şekilde ilk bakışta görüldüğünden daha az sansasyoneldir ve egemen iktidarın “Bunlar olağanüstü zor zamanlar.... Hala orada bir yerlerde olmaya devam ediyor.... Başka biri vurulabilirdi” sözleriyle bel bağladığı sınırlama süreçlerinin çeşitlerini tespit etmenin ve sorgulamanın alternatif yolları için çağrıda bulunmaktadır.” (Vaughan-Williams 2007, 191)

ortadan kaldırmak için izledikleri bir ön-alıcı politika haline gelmiş olur (Vaughan-Williams 2007). Vaughan-Williams (2007)'a göre, günümüzde çıplak hayatın üretiminde devletler sadece yeni yöntemler geliştirmekle kalmayıp, yeni yerlerde de benzer pratikleri uygulamaya koymaktadırlar. Böylece çıplak hayatın günümüzdeki üretimi yerelliğin ötesinde küresel bir önem kazanmaktadır (Vaughan-Williams 2007).

Sonuç

Agamben, egemen iktidar (*sovereign power*), insan hayatı ve hukuk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu ilişkiyi merkeze koyarak Batı siyasal geleneğinin başlangıcından bu yana açıklığa kavuşturulamamış bazı bilinmezlikleri⁶ aydınlatmaya çalışmış ve çözümünü biyo-siyasetin içerisinde aramıştır. Ona göre, hukuk ve yaşam arasındaki bölge, yani istisna halinin hüküm sürdüğü bu müphem alan aydınlatılmadıkça, yasal olanla siyasi olan veya hukuk ile yaşayan arasında ayırım yapabilmek mümkün olmayacaktır. Ancak bunun yapılmasıyla “siyasal olarak hareket etmek ne demektir?” sorusu cevaplanabilecektir (Agamben 2005, 2). Agamben, Hobbes'tan Rousseau'ya kadar ortaya konulmuş olan egemenlik kuramlarını da yeniden ele almak gerektiğini düşünerek yeni bir egemen iktidar anlayışı ortaya koymuştur. Bu anlayışa göre tabiat hali (*state of nature*), aslında istisna halinin ta kendisidir. Yani istisna hali, egemen eliyle istisna olmaktan çıkarılıp resmen hüküm sürmeye başlamıştır. Böylece insan hayatı, devletin ilgi alanında çevreden merkeze doğru bir hareketle odak noktası haline gelmiştir. Egemen iktidar istisna halini kullanarak kendisine ‘uysal bedenler’ yaratmış ve nihayetinde bu üretim 20. yüzyılda zirveye ulaşmıştır. Bunu eleştiren Agamben, uysal olmayan ve kendi formundan ayrıştırılmayan yaşamlar tasavvur etmiştir.

Agamben, ‘çıplak hayat’ başta olmak üzere ‘istisna hali’ ve ‘egemen iktidar’ kavramlarıyla Uluslararası İlişkiler disiplininde yer etmekle kalmamış, alana yeni bir perspektif de kazandırmıştır. Bu perspektifin genel olarak yabancı insanlar söz konusu olduğunda uygulanan pratikleri temel alarak Batı siyasetinin bir eleştirisini oluşturduğu söylenebilir. Araştırmacıların Agamben'in siyasi teorisini uygulama alanı bulduğu hem terörle mücadele politikaları hem de göç ve sınır politikaları ile ilgili konularda, egemen iktidarın siyasi alandan dışlayarak ürettiği çıplak hayatı aynı zamanda kapsamı içine alması, yoğun olarak işlenmiştir. Agamben, çıplak hayat üretiminin Batı siyasetinin süregelen yapısal bir özelliği olduğunu

⁶ Nazizm, Agamben'e göre çözülmeyi bekleyen bilinmezliklerden birisidir.

gösterirken, onun düşüncesinden yararlanan araştırmacılar çıplak hayat üretiminin günümüzdeki örneklerini vererek bir yandan çıplak hayat üretimindeki değişimlere, bir yandan da kalıcı istisna halleriyle uygulama alanının genişlemesine dikkat çekmişlerdir.

Göç ve sınır politikaları konusunda çıplak hayat, egemen iktidar ve içleyerek dışlama kavramları öne çıkmaktadır. Agamben uyarlamalarına baktığımızda Amini'nin yaptığı gibi tek bir kişinin bile çıplak hayatla bütünleşerek egemen iktidara bir karşı çıkış sergileyebileceği görülmektedir. Diğer taraftan Avustralya ve Malezya'da hayat mücadelesi veren mültecilerin ve mülteci bile olamayan müreddilerin tabi oldukları koşullar açıklanarak, devletlerin hukuki değişikliklerle onları nasıl içleyerek dışladıkları görülmektedir. Genel olarak bu çalışmalar, vatandaşlık temelinde kurulan ulus-devletlerin vatandaş-olmayan kimselere karşı izlediği politikaları eleştirmiş ve egemen iktidarla mücadele olanaklarını ele almıştır.

Agamben'in 11 Eylül öncesinde ortaya attığı siyasi teorisinin, özellikle çıplak hayat ve istisna hali üzerine görüşlerinin, 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan terörle mücadele çerçevesindeki istisnai uygulamaların anlaşılmasında ve eleştirisinde yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, Agamben ve Uluslararası İlişkiler disiplininde onun düşüncelerinden istifade edenler, 11 Eylül sonrasında Batı dünyasında değişen devlet pratiklerine, egemen iktidarların egemenlik alanlarını genişletmesine, kalıcılaştıran istisna uygulamalarına, sınır politikalarındaki değişimlere dikkat çekip bunları eleştirerek bu alanlardaki tartışmalara katkı sağlamışlardır.

Agamben'in teorisinin eleştirel gücü disiplinindeki araştırmacıları etkilemiş olmasına rağmen pek çok araştırmacı, yalnızca var olan duruma açıklama getirip mevcut durumu eleştirmekle yetinmiştir. Görünen o ki, ulus-devlet sistemini açıkça eleştiren ve onunla mücadele etme yolları arayan yorumcuların sayısı yok denilecek kadar azdır. Bu durumda, Uluslararası İlişkiler disiplininde Agamben'in Batı demokrasisi ve ulus-devlet sistemi eleştirisini kapsayan siyasi teorisinin değil de dar kapsamlı egemen iktidarın istisnai uygulamalarını eleştirmeye elverişli kısımların daha fazla yer bulduğu söylenebilir. İleride yorumcuların, Agamben'in siyasi teorisini batı siyaseti ve ulus-devlet eleştirisi kapsamında daha geniş yaklaşımla ele almalarını umabiliriz. Bunun ötesinde, Agamben'in tahayyül ettiği mülteci merkezli bir sistemin tasarımı ve nasıl oluşturulabileceği konusu da gelecekteki çalışmaların konusu olabilir. Öyle görünüyor ki, egemen iktidarın çıplak hayat üretmeye devam ettiği mevcut siyasi sistemde benzer olaylar yaşanmaya devam edecek ve Agamben'in siyasi

teorisi bu olayları incelemekte ve eleştirmekteki başarısıyla giderek daha fazla ilgi toplayacaktır.

Kaynakça

- Agamben, Giorgio. 1998. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Çeviren Daniel Heller Roazen. Kaliforniya: Stanford University Press.
- Agamben, Giorgio. 2013. *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*. Çeviren İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Agamben, Giorgio. 2000. *Means Without End: Notes on Politics*. Çeviren Vincenzo Binetti ve Cesare Casarino. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Agamben, Giorgio. 2005. *State of Exception*. Çeviren K. Attell. Şikago: University of Chicago Press.
- Agamben, Giorgio. 2012. “Tanrı ölmedi, paraya dönüştü” (Giorgio Agamben ile Söyleşi). *Ayrıntı Dergi*. 16 Ağustos 2012. Erişim tarihi: 10 Haziran 2016. <http://ayrintidergi.com.tr/tanri-olmedi-paraya-donustu-giorgio-agamben-ile-soylesi/>
- Amoore, Louise. 2007. “Vigilant Visualities: The Watchful Politics of the War on Terror.” *Security Dialogue* 38 (2): 215-32.
- Bull, Malcolm. 2014. “A Brief History of the State of Exception”. İnceleme, *State of Exception, Giorgio Agamben*. 16 Aralık 2014. Erişim Tarihi: 10 Haziran 2016. <http://www.press.uchicago.edu/Misc/Chicago/009254.html>
- Edkins, Jenny ve Pin-Fat, Veronique. 2005. “Through the Wire: Relations of Power and Relations of Violence.” *Millennium: Journal of International Studies* 34 (1): 1-24.
- Elliott, Anthony. 2009. *Contemporary Social Theory: An Introduction*. New York: Routledge.
- Foucault, Michel. 2010. *Cinselliğin Tarihi*. Çeviren Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, Michel. 2003. ‘*Society Must Be Defended*’: *Lectures at the Collège de France*. 1975-76. Çeviren D. Macey. Derleyen M. Bertani ve A. I. Davidson. Londra: Penguin.
- Humphreys, Stephen. 2006. “Legalizing Lawlessness: On Giorgio Agamben’s State of Exception.” *The European Journal of International Law* 17 (3):677-687.

- Murray, Alex. 2013. *Giorgio Agamben*. Çeviren Abdurrahman Aydın. Ankara: Phoenix.
- Murray, Alex ve Whyte, Jessica (ed.). 2011. *The Agamben Dictionary*. Edinburg: Edinburgh University Press.
- Neal, Andrew W. 2006. "Foucault in Guantánamo: Towards an Archaeology of the Exception." *Security Dialogue* 37 (1): 31-46.
- Neocleous, Mark. 2006. "The Problem with Normality: Taking Exception to 'Permanent Emergency'." *Alternatives: Global, Local, Political* 31 (2): 191-293.
- Prozorov, Sergei. 2005. "X/Xs: Towards a General Theory of the Exception." *Alternatives: Global, Local, Political* 30 (1): 81-111.
- Rajaram, Prem K. ve Grundy-Warr, Carl. 2004. "The Irregular Migrant as Homo Sacer: Migration and Detention in Australia, Malaysia and Thailand." *International Migration* 42 (1): 33-64.
- Schmitt, Carl. 2005. *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Şikago: University of Chicago Press.
- Vaughan-Williams, Nick. 2007. "The Shooting of Jean Charles de Menezes: New Border Politics?" *Alternatives: Global, Local, Political* 32 (2): 177-95.